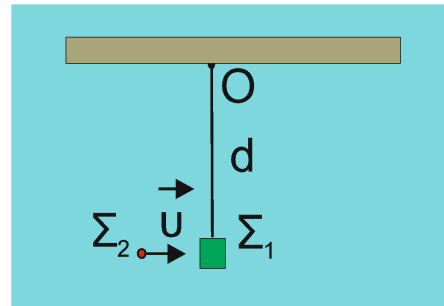

Τρικυμία εν κρανίω ή ο μαθητής σε σύγχυση

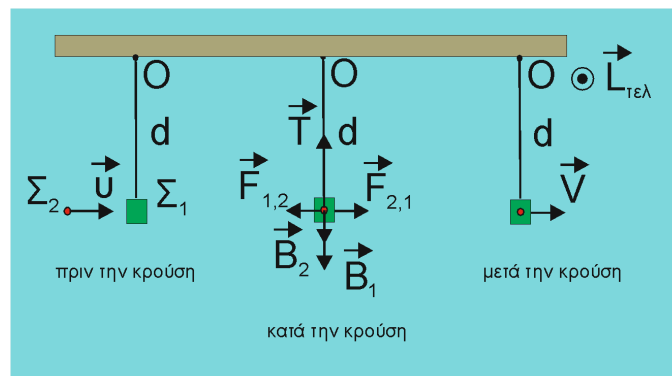
Μικρό σώμα Σ_1 μάζας $m_1 = 0,9\text{kg}$ είναι κρεμασμένο από αβαρές και μη εκτατό νήμα μήκους $d = 1\text{m}$, το πάνω άκρο O του οποίου είναι στερεωμένο σε οροφή. Βλήμα Σ_2 μάζας $m_2 = 0,1\text{kg}$ εκτοξεύεται οριζόντια με ταχύτητα μέτρου $u = 10\text{m/s}$ και σφηνώνεται στο ακίνητο σώμα Σ_2 .

Ακολουθεί συζήτηση ανάμεσα σε δάσκαλο και μαθητή. (Ο δάσκαλος έχει διδάξει ήδη τη στροφορμή και τη διατήρησή της, ακολουθώντας το σχολικό βιβλίο για τη διδασκαλία στροφορμής υλικού σημείου).

Δάσκαλος: Μπορείς να υπολογίσεις την ταχύτητα του συσσωματώματος αμέσως μετά την κρούση;

Μαθητής: Εύκολο δάσκαλε. Κάτσε να κάνω ένα σχήμα. Το σύστημα είναι μονωμένο στον οριζόντιο άξονα, επομένως θα εφαρμόσω τη διατήρηση της ορμής (θετικά δεξιά):

$$\vec{p}_{\text{αρχ}} = (m_1 \vec{v}_{\text{τελ}} + m_2 \vec{v}_2) \Rightarrow \vec{p} = 1 \text{ m/s} \cdot \rightarrow =$$

Δάσκαλος: Και πόσο είναι το μέτρο της μεταβολής της ορμής του σώματος Σ_1 κατά την κρούση;

Μαθητής: Κι αυτό εύκολο.

$$|\Delta \vec{p}_{\Sigma_1}| = |\vec{p}_{\text{αρχ},\Sigma_1} - \vec{p}_{\text{αρχ},\Sigma_1}| = |\vec{p}_{\text{αρχ},\Sigma_1} - \vec{p}_{\text{αρχ},\Sigma_1}| = |m_1 \cdot V - 0| = 0,9 \text{ kg} \cdot \text{m/s}$$

Δάσκαλος: Πού οφείλεται η μεταβολή της ορμής του Σ_1 ;

Μαθητής: Στην αλληλεπίδραση των δύο σωμάτων κατά την κρούση, δάσκαλε.

Το Σ_2 άσκησε στο Σ_1 την $\vec{F}_{2,1}$ και μέσω αυτής του μεταβίβασε ορμή. Αντίστοιχα

το Σ_1 άσκησε στο Σ_2 την $\vec{F}_{1,2}$ και του μετέβαλε την ορμή του κατά $\Delta \vec{p}_2 = -\Delta \vec{p}_1$,

ώστε η ορμή του συστήματος κατά την κρούση να παραμείνει σταθερή. Για κάθε

σώμα ισχύει κατά την κρούση $\sum \vec{F}_x = \frac{d\vec{P}}{dt}$, αλλά για το σύστημα ισχύει $\sum \vec{F}_{εξ,x} = 0$,

οπότε η ορμή του συστήματος διατηρείται κατά την κρούση.

Δάσκαλος: Πολύ καλά. Να βρούμε και τη στροφορμή που απέκτησε το συσσωμάτωμα αμέσως μετά την κρούση ως προς το Ο;

Μαθητής: Το μέτρο της είναι $L_{τελ} = (m_1 + m_2) \cdot V \cdot d \rightarrow L_{τελ} = 1 \text{ kg} \cdot \text{m}^2 / \text{s}$ και η

κατεύθυνσή της είναι από τη σελίδα προς τον αναγνώστη, σύμφωνα με τον κανόνα του δεξιού χεριού.

Όμως δάσκαλε, τώρα που το σκέφτομαι, προβληματίζομαι για το εξής: Κατά τη διάρκεια της κρούσης οι εξωτερικές δυνάμεις που δέχεται το σύστημα είναι τα

βάρη $\vec{B}_1$, $\vec{B}_2$ και η τάση του νήματος $\vec{T}$. Οι ροπές τους ως προς το Ο είναι

μηδενικές, επομένως θα πρέπει, όπως μάθαμε, η στροφορμή του συστήματος ως προς το Ο να διατηρείται κατά την κρούση. Αλλά το Σ_1 πριν την κρούση είναι ακίνητο και το Σ_2 δεν κάνει κυκλική κίνηση. Άρα ποιος έχει στροφορμή ως προς το Ο πριν την κρούση; Μήπως δεν εφαρμόζεται εδώ η αρχή διατήρησης της στροφορμής; Μάλλον κάτι δεν σκέφτομαι σωστά.

Δάσκαλος: Τα λες μια χαρά και η στροφορμή του συστήματος ως προς το Ο διατηρείται κατά την κρούση. Σύμφωνα με το σχολικό βιβλίο, ένα υλικό σημείο έχει στροφορμή ως προς σημείο Ο αν κινείται κυκλικά γύρω από αυτό. Στην πραγματικότητα όμως ένα υλικό σημείο έχει στροφορμή ως προς σημείο Ο, αν

μπορεί να ασκήσει ροπή ως προς το Ο σε άλλο σώμα. Η δύναμη $\vec{F}_{2,1}$ που άσκησε το Σ_2 στο Σ_1 κατά τη διάρκεια της κρούσης είχε ροπή ως προς το Ο, με αποτέλεσμα να μεταβληθεί η στροφορμή του Σ_1 κατά την κρούση σύμφωνα με τη σχέση $\sum_{\Gamma}^{(O)} = \frac{dL_1^{(O)}}{dt}$. Αντίστοιχα η $\vec{F}_{1,2}$ που άσκησε το Σ_1 στο Σ_2 είχε ροπή ως προς το Ο, με αποτέλεσμα να μειωθεί η στροφορμή του Σ_2 και να αυξηθεί ισόποσα η στροφορμή του Σ_1 , ώστε η στροφορμή του συστήματος ως προς το Ο να παραμείνει σταθερή κατά την κρούση. Δηλαδή μέσω των ασκούμενων ροπών μεταβιβάστηκε στροφορμή από το Σ_2 στο Σ_1 , αλλά για να συμβεί αυτό, πρέπει το Σ_2 να είχε αρχικά στροφορμή ως προς το Ο. «Ουκ αν λάβοις παρά του μη έχοντος» το λέγαμε παλιότερα...

Μπορούμε να πούμε λοιπόν γενικά, ότι ένα υλικό σημείο με ορμή $\vec{p}$ έχει στροφορμή ως προς ένα σημείο Ο, όταν μπορεί να ασκήσει σε άλλο σώμα ροπή ως προς το Ο. Το μέτρο της είναι $L_O = p \cdot d = m \cdot v \cdot d$, όπου d η απόσταση του φορέα της $\vec{p}$ από το Ο (μοχλοβραχίονας ορμής) και κατεύθυνση που βρίσκεται από τον κανόνα του δεξιού χεριού. Και αυτό ανεξάρτητα από την κίνηση που εκτελεί το υλικό σημείο!!!

Έτσι το Σ_2 είχε πριν την κρούση ως προς το Ο στροφορμή μέτρου

$$L_{\text{αρχ}} = m_2 \cdot v_2 \cdot d = 1 \text{ kg} \cdot 1 \text{ m/s} \cdot 1 \text{ m} = 1 \text{ kg} \cdot \text{m}^2/\text{s} \quad \text{και κατεύθυνσης από τη σελίδα προς τον}$$

αναγνώστη. Βλέπουμε λοιπόν ότι έτσι επιβεβαιώνεται η διατήρηση της στροφορμής του συστήματος ως προς το Ο κατά την κρούση.

Βέβαια αφού το σχολικό βιβλίο ορίζει τη στροφορμή υλικού σημείου μέσω κυκλικής κίνησης, δεν πρόκειται να συναντήσεις διαφορετικό σενάριο, αλλά η Φυσική δεν τελειώνει στο Λύκειο...

Μαθητής: Δάσκαλε, νομίζω ότι το πράγμα είναι ξεκάθαρο πλέον. Σε ευχαριστώ.

Δάσκαλος: Εγώ σε ευχαριστώ, που με αφορμή τον προβληματισμό σου, κάναμε αυτή την κουβέντα. Ας ελπίσουμε τα νέα βιβλία να ορίζουν σωστά τη στροφορμή υλικού σημείου.

Παπάζογλου Αποστόλης

apostolospapazoglou@gmail.com